

הדרף החדמי

יום חמישי כח' טבת תשס"ז

עלון יומי ללומדי הדרף היומי
יו"ל ע"י מדרשיית הדרף היומי פ"ת

דוא"ל: midrashiya@eagleintl.com

מסכת תענית דף י'

עיונים על הדרף

מדוע לא גוזרים תענית ביום ה'?

מבואר בדברי הגמ', שאם התעכבו הגשמים גזורים ג' תעניות, ותיקנו שאת התעניות היו קובעים בימים שני חמישי ושני. בטעם הדבר מבואר בדברי הגמ', ע"פ המשנה לקמן (ט"ז): שלא גזרו תענית על הציבור ביום חמישי מפני הפקעת השערים. ביום ה' הוא היום הנהוג לקניית מזון לצורך השבת, ויראו המוכרים שקונים יותר מזון הן לשבת והן למוצאי התענית ויפקיעו את המחירים. לפיכך אמרו שאין מתחילים להתענות ביום ה'. כך מבאר רש"י את העניין הן בסוגיא לפנינו והן לקמן במשנה.

א"כ צריך לעיין, מדוע ביום חמישי לאחר שהתחילו להתענות ביום שני, אין חשש זה תקף. הרי אף ביום חמישי זה, יש חשש שיפקיעו את השערים. ובאמת ביאר רש"י (ט"ז): שכל החשש של הפקעת המחירים, משום שהמוכרים לא ידעו שגזרו תענית ולכן הציבור רוכש הרבה מזון, וחושבים המוכרים שרעב בא לעולם ולכן יפקיעו מחירים. אולם לאחר שכבר התענו ביום שני וידועים שקניית המזון זה לצורך מוצאי התענית אין חשש שיפקיעו מחירים.

הרב המגיד (פ"א מהלכות תענית ה"ה) התפלא על הרמב"ם שהביא את ההלכה שאין גוזרים תענית ביום ה', אולם לא כתב את הטעם הנזכר משום הפקעת השערים. וביאר, שאין גוזרים תענית ביום ה' אף אם אין חשש של הפקעת השערים. ולכן הרמב"ם לא חשש לכתוב את טעם העניין. ואם היה כותב הרמב"ם את הטעם, היה משמע, שבמקום שאין חשש זה קיים, יוכלו לגזור תענית אף ביום חמישי וכבר פסקו הגאונים שבשום מקום לא גוזרים תענית ביום ה'.

אולם ברמב"ם (בפאה"ש לקמן ט"ז): כתב את הטעם וז"ל "להפקיע השערים ליקר שערי המזונות מפני שאומר דלת העם לולי הצורך הגדול למטר לא היו מתענים קודם השבת" עכ"ל. בפשטות לשון הרמב"ם מבואר, שתקנה זו שלא לקבוע תענית ביום חמישי זה על תעניות שקבעו לצורך הגשמים, וזה שכתב שיאמרו דלת העם, שאם לא היה צורך כ"כ בגשמים לא היו קובעים תענית ביום ה'.

בר"ן (ו' מדפדפה) מבואר שכל התקנה הנזכרת היא רק בתעניות גשמים. וכך הביא הב"י (סי' תקע"ב) בשם הר"ן. אולם נראה בכונת ספר הקובץ על הרמב"ם (פ"א מהלכות תענית ה"ה) וכן מתוך דברי הב"י, שהרמב"ם שלא הזכיר בהלכות את הטעם, משום שפסק שבכל תענית לא גוזרים להתענות ביום ה', ולא רק משום תענית גשמים כמו שנראה בפשטות לשונו בפירוש המשניות. וכך הוכיחו מלשון הטור הב"י והב"ח (שם) שהביא את הטעם כפי שזכר בדברי רש"י (בסוגיא אצלנו ולקמן ט"ז): שיאמרו המוכרים שרעב בא לעולם וכו' וא"כ הטעם שייך בכל תענית ולא דווקא בתענית של גשמים.

מה תקנת האדם הניזוק בראייה מחמת פסיעה גסה?

אומרת הגמ', שיוסף הצדיק ציווה לאחיו שלא ילכו פסיעה גסה, כיון שהיא נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם. **מה תקנתו ברש"י** (שבת קי"ג): ביאר שמי ששותה יין מהקידוש של ליל שבת זה מועיל לו למאור עיניו. וכן בתשובות הגאונים (סי' קי"ג) שלא מצאנו מי ששם יין על העיניים אלא הכוונה שישתה. וכן הר"י מלנו"ל טען שאם שם בעין זה מלקה את גופו ועובר על בל תשחית לכן בודאי הכוונה שישתה.

אבל תוס' במסכת פסחים (מ"ב:) הביאו את דעת רב נטוראי גאון שאמר שמקדשין בבית הכנסת ישים את היין על עינו. והביאו מהאבי העזרי שמועיל אף בקידוש בביתו ולא דווקא של בית הכנסת.

וברישב"א הביא כמה דעות י"א שישם על גב עינו ולא בתוך עינו והיות ובתוך היין אסור מחמת גזירת שחיקת סממנים שהרי זה רפואה. וי"א היות שמה שמועיל זה לא מחמת שזה תרופה אלא מה שמועיל זה מחמת חביבות המצוה או אין בזה גזירה של שחיקת סממנים. ובתפארת שמואל (נדפס על הרא"ש מסכת ברכות פרק שישי אות כא') יש אומרים שישתה ולא לו שאומרים שיתן על עינו וישמור את היין לאחר השבת ואז ישים בעיניו היות ובשבת אסור לשים בעין משום רפואה.

סיכום הדרף

נושא היום: ארץ ישראל. עננים. העולם. בכל. תענית גשמים. הוראת יוסף הצדיק.

דברים שנאמרו על א"י: א. נבראה תחילה. ב. הקב"ה משקה אותה ולא ע"י שליח. ג. שותה מי גשמים ולא מתמצית. ד. שותה תחילה.

לר"א: המים שמתאדים מן הים ונעשים לעננים, מתמתקים. כמבואר בפסוק, "חשרת מים" ונאמר, "חשכת מים". מצרפים את ה"כ" ל"ר" ונמצא שכתוב "חכשרת", מלשון הוכשר וראוי. ור"י, לומר "חשרת" ו"חשכת", עננים חשובים מלאים במים. עננים בהירים עם קצת מים. **כמו"כ** נחלקו בבאור הפסוק, "מפרי מעשיך תשבע הארץ", לר"י, מים עליונים תלויים במאמרו יתברך, והתוצאה שלהם זה הגשם. ולר"א, לא מדובר על מים עליונים, אלא על מעשה קודשא בריך הוא.

לרבי"ל: "ונהר יוצא מגן עדן", העולם מקבל את הגשם מתמצית גן עדן. **מצרים** היא 400 פרסה על 400 פרסה, והיא 1/60 מכוש. **כוש** 1/60 מכל העולם. **העולם** 1/60 מגן, שהוא 1/60 מעדן, שהוא 1/60 לגדינם. **י"א** גהינם אין לו שיעור. **ו"א** שיעור אין לו שיעור.

אמר רבי אושעיא: בכל יושבת על מים ולכן מלאה היא בבר. **ואמר רב** מחמת כך היא קוצרת תבואה אף בלא מטר. **ואמר אביי,** שהיא ארץ רטובה בלא יובש.

לרבנן: שאלת גשמים בג' חשון. **לר"ג:** ז' חשון שזה 15 יום לאחר החג, כדי שיגיע אחרון עולי רגלים לביתו. **פסק ר"א כר"ג.** בגולה, אמר חנניא שמבקשים 60 יום לאחר תחילת תקופת תשרי. **וכך פסק שמואל.** וזה הזמן שמכניסים את העצים לאחסון. נחלקו רב ושמואל, האם שואלים ביום השישים עצמו או מתחילים למחרת. **פסק ר"פ,** שביום השישים כבר שואלים.

אם הגיע ז' חשון, ולא ירדו גשמים, מתחילים להתענות היחידים ג' תעניות. **תעניות אלו,** רק ביום ומותרים במלאכה, ברחיצה, בסיכה, בנעילת הסנדל ובתשמיש המיטה. **אם לא ירדו גשמים עד ר"ח כסלו,** ב"ד גזרים ג' תעניות על כל הציבור. וחומרת התעניות כנ"ל.

אמר ר"ה, תענית היחיד הכוונה שרבנן מתענים. **והתעניות נעשים בשני וחמישי ושני.** ומבואר **בברייתא** שכל תעניות שגוזרים נעשים בשני וחמישי ושני ומפסיקים בר"ח וימים שאסור להתענות בהם. **"יחיד"** מי שראוי למנותו פרנס על הציבור. **"תלמיד"** מי שבקי במסכת בלה.

מבואר בברייתא, שכל תלמידי חכמים מוגדרים כיחידים ולא יוכל לומר תלמיד אני. **בברייתא ב'** מבואר, דעת **רבי מאיר,** אין לעשות את עצמו "יחיד" משום גאוה. אולם יכול לקבל הנהגה של "תלמיד" (רש"י גירסא א'). **דעת רבי יוסף,** לגבי תענית כל אחד יכול להתענות בתור יחיד כיון שאין זה שבח כי אם צער. **וכן דעת רשב"ג,** שבהנהגה של צער יכול לקבל על עצמו להתנהג כיחיד.

קובל להתענות ועברה הצרה, צריך להשלים קבלתו. **הלך למקום שמתענים,** צריך לנהוג את מנהג המקום. **אם שבח ואכל אל יתראה** בפני הציבור, ולא יתנהג בצורה מעודנת. **ולמדנו מיעקב** אבינו שאמר לבניו "למה תתראו כלומר, שלא יראו עצמן שבעים לפני עשו וישמעאל, שלא היה להם מספק מזון. **יצא במקום** שהתענו למקום שאין מתענים, משלים תעניתו.

"אל תרגז בדרך", לרבי אלעזר אמר יוסף לאחיו, שלא יענינו בלימוד בדרך, שמה יטעו בדרכם. **אולם** חייבים ללמוד בצורה קלה של חזרה ושינון. **בברייתא** למדנו, שאמר יוסף לאחיו, א. אל תפסעו פסיעה גסה שנוטלת 1/500 ממאור עינו של אדם. ב. תכנסו לעיר בעוד יום.